

מחזיר עטרת יהדות

נועם שיח

פניני הוד לדמותו הרוממה של אור המזרח, ופרקים מופלאים מאורחות חייו הנהדרים ופועליו הכבירים לקרב לבן של ישראל לאביהם שבשמים, הגאון הצדיק רבי רפאל ברוך טולידאנו זצוק"ל, ראב"ד מקנס ומקים עולה של תורה במרוקו ובארץ הקודש,

בעל ה'קיצור שולחן ערוך' לבני ספרד,

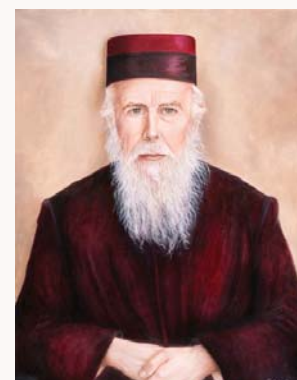
וחבר מועצת גדולי התורה של 'אגודת ישראל'

כפי ששמענו בנועם שיח עם שאר-בשרו ותלמידו

הגאון רבי מרדכי טולדאנו שליט"א

אב"ד בירושלים וראש מוסדות 'ביע אומר'

יריעה מיוחדת במלאת יובל להסתלקותו: ח"י חשון תשל"א-תשפ"א

ציור דמות דיוקנו של רבינו זצוק"ל (עיבוד: ש. קוק)

טוביה פריינד

קברניט העמוד על המשמר, עמוד הגאון הצדיק רבי רפאל ברוך טולדאנו זצוק"ל, שנים רבות על משמר התורה ויהדות על יהדות ספרד במרוקו ולאחר מכן בארצ"ק; החל בימי תור הזהב בזמן כהונתו כראב"ד מקנס, והמשיך בתקופה מאוחרת יותר, כשהספינה החלה לשקוע, בשנים שהיה לתלמיד מוסר הדור במרוקו. בתקופה סוערת ורבתי-המפוכות זו, התנער הגה"צ רבי רפאל ברוך, והמשיך בצבר ככל יכולתו את חומות היהדות והקדישה, ומיינתי היו נתונים תדיר למצוא דרכי פעולה להצלת בני היהדות החרדית וחזון התורה.

בימים ההם במרוקו, משפחות צעירות שכבר לא ראו עתיד לעצמן ולילדיהן במקום, חישבו את צעדיהם להיפנות משם. בתי כנסת התולדלו, בתי ספר צמצמו את מספר הכיתות, ישיבות סגרו את שעריהן מחמת מחסור בכחורים. הגיעו הדברים לידי כך שלעיתים התבטלו באמצע שנת הלימודים כיתות שלמות בגין עזיבת התלמידים והמורים גם יחד. בנסיבות הללו הגיע רבי רפאל ברוך לכלל מסקנה, שתמה עבודת הקודש שלו במרוקו, ומעתה עליו לדאוג לעתידם הרוחני של בני קהילתו בארץ ישראל.

בשנת תשכ"ד, והוא כבר בן שבעים וארבע, התנער ואזר כגיבור חלציו, עלה לארץ ישראל והשתקע בה. היטב ידע כי נכונה לו משימה בלתי פשוטה, אך חרף גילו המתקדם לא נרתע מלשנס את מוטתו ולהתמסר למלאכה. מאז ומעולם ראה את עצמו כחייל נאמן של קודשא בריך הוא – וחייל אינו נושט את המערכה כל עוד רוח חיים באפו.

את החודשים הראשונים לשהותו בארץ ישראל, עשה רבי רפאל ברוך בבאר שבע, בבית חתנו הגאון רבי דוד מרצבך זצ"ל, מראשי ישיבת 'קול תורה'. במהלך תקופה

והיראה, ואף כיתת רגליו להכניס ליישיבה קדושה ללמוד תורה, והיה כמלאך המכה על קדקדו ואומר לו 'גדל'. ובכך הפך בר שיחו, הגאון רבי מרדכי שליט"א, למרות גילו הצעיר, לאחד מתלמידיו המובהקים; משנן את תורתו ומשנתו, מצטט פסקיו ומנהגיו, משמיע מאמרותיו ודברותיו. תורת רבו הגאון רבי רפאל ברוך זי"ע חקוקים בעצמותיו בחרט ברזל שאינו נמחה, והם עבירו מורה-דרך בכל אורחותיו והלכותיו, אותם מלמד ומעביר לדור הבא.

ביקשנו לקבוע 'נועם שיח' מיוחדת עם הגאון רבי מרדכי שליט"א, לשמוע על דמותו הפלאית והנהדרת של מורו ורבו הגאון הצדיק רבי רפאל ברוך זי"ע, שבצילו חמד שבת. הוא שמילא את אסמיו בימי חלדו ועלומי במחיצת קדשו, נאות לשיח אודותיו בהתפעלות, תיאור פני מלאך שהתהלך בעולמו, ופניו הבהיקו באור יקרות בהם האיר את אור המזרח והחזיר עטרה ליושנה.

תורה וגדולה מקדם

בראשית השיחה עמדנו על קשרי המשפחה, של הרב שליט"א עם רבו הגה"צ זי"ע.

"מבחינה משפחתית יש לנו קירבה הן מצדיו, הן מצד נוי"ב הרבנית הצדקנית, והן מצד חתנו. הרב היה נכדו של הגאון רבי אהרן סודרי, נכדו של רבי יהושע סודרי, שהוא גם הסבא-רבא שלי. אבל הקשר המשפחתי זה לא היה הענין. אני אישית חב לו את כל החיים שלי! הוא שהביאני לתורה ויראת שמים! והקשר התחיל, כשעלה

מי שנתקשר עמו באותן שנים נעלות, היה שאר-בשרו וקרובו הגאון רבי מרדכי טולדאנו שליט"א, אב"ד בירושלים, ראש מוסדות 'ביע אומר' וחד"צ מו"ן הגאון רבי שובדיה יוסף זצ"ל. מימי חלדו, הביאו אביו הגה"צ רבי יצחק טולדאנו זצ"ל, למעונו של הגה"צ רבי רפאל ברוך, ומאז הרכה להסתופף בהיכלו. הגה"צ ר"ב, גידלו כבנר-חביבו, דאג לעלייתו במעלות התורה

כינוס רבני מרוקו. מימין לשמאל: שורה א': רבי שמעון כהן; רבינו; רבי מיכאל אנאקוה; רבי שאול אבן דנאן; המפנק מוריס אביטבול; רבי חיים דוד סיריו ורבי יוסף מימראן. שורה ב': רבי אהרן חסין; רבי יוסף משאש; רבי אליהו מלכה; רבי רחמים לוי; רבי מכלוף אבוטצירא; רבי חיים דוד בן שושן ורבי דוד עובדיה. שורה ג': רבי יעקב בירדוגו; רבי מימון אוהיון; רבי ידידיה מונסוניגו; רבי שלום משאש; רבי דוד אלעסרי; רבי יהושע מאמאן; רבי אפרים אנאקוה ורבי חיים בן הרוש.

ספרד ליושנה

כיתת רגליו בכל ערי הארץ להביא את דבר ה'. הגאון הצדיק רבי רפאל ברוך טולידאנו זצוק"ל במסירת שיעור

הקורע אחר מיטת רבו המובהק. "כשלושה חודשים לאחר פטירת ה'חזון איש' נפרד הרב מארץ האבות, ושם אל צאן מרעייתו שזקוק היה לידו המכוננת. את ימי שהותו הנותנים ניצל לצורך צירת קשר עם משפחות מיהודי מקנס שכבר עלו ארצה כדי לעמוד על מצבן הרוחני. בינו לבין עצמו כבר גמר אומר שביום מן הימים עוד ישוב לחונן את עפרה בשנת תשכ"ד."

ה'זהרו בבני עניים מהם תצא תורה

הזור האב"ד הגר"מ מו"רדאנו שליט"א ומספר על תקופות פעילות רבינו במרוקו: "רבות ניתן להאריך על פעולותיו של רבינו בבהונתו כראב"ד מרוקו, אאמור"ר זצ"ל. הוציא לאור חיבור שלם על מפעליו הק'. הרב הקים וייסד תלמוד תורה וישיבה שם למדו למעלה מ-1500 ילדים. הוא לא הסתפק בהקמת הישיבה, אלא שהוא עצמו כיתת רגליו, הסתובב בכפרים ובעיירות וליקט צעירים מתאימים שיחשבו את ספסלי בית מדרשו. מאחר ומצבם הכלכלי של בני הכפרים היה ירוד במיוחד בהשוואה ליושבי הערים נטל על עצמו את הדאגה לכל מחסורם.

"לישיבה לא היתה פנימיה צמודה על כן דאג רבינו שכל תלמידי יוכה במקום לינה אצל אחד מבעלי הבתים שכעני אשר אף היה מופקד על כלל צרכיו של אותו תלמיד. הרווח מכך היה כפול: התלמידים מצאו בית חם שבו קיבלו את כל מחסורם כאילו היו מבני הבית משם, ואילו בעלי הבתים התחברו בדרך זו אל העשייה התורנית, לתורה וליראת שמים.

"הרב היה מגיע לבעל בית מסוים ואומר לו: 'קירי, כמה ילדים יש לך?' — 'ששה', השיב הלה. הרב היה נענה בלי היסוס ואומר לו: 'ובכן, ממחר יש לך שבעה ילדים... הריני מפקיד בידך בן שבעי שיגדל בביתך כאילו היה בנך! והנני אומר לך שלא תרגיש את הדבר ורק ברכה תראה בכך'.

"נכדו של הרב, רבי מיכאל, סיפר לי, כי פעם נכנס זקנו לאחת המשפחות המאמצות, ומצא את התלמיד שהתארח אצלם שנסער מאד. התברר כי הלה נגזו על כך שאבי המשפחה קנה לבנו נעליים חדשות לקראת חג הפסח הקרב ובא, ואילו לו לא קנה נעליים. — 'בחבור צודק!' טען הרב: 'הרי הוא אמור להיות כמו כל ילד מבני המשפחה, מדוע לא תקנו גם בעבורו נעליים?'

"ענתה בעל המשפחה לרב: 'מלס סבור הרב שאנו מקפחים אותו? בערב חג הסוכות קנינו לו ראשון והוא זה שקיבל

רבנות, שיבוא לכהן פאר כרב העיר חיפה או באר שבע, אך הוא ראה תפקידו לקרב יהודים לאביהם שבשמים, ובמיוחד להכניס תשוב"ד לתלמודי תורה ובחורים לישיבות, זו היתה משימת חייו, מלבד הרבצת התורה שלו והחדרת יראת שמים וכפי שהורה לו ה'חזון איש' זצוק"ל."

מה היתה הוראתו של ה'חזון איש'?

"אחד הנושאים שעלו על הפרק בעת שיח שרפי קודש, בין הרב טולידאנו וה'חזון איש', היה שאיפתו לעזוב את מרוקו לצמיתות ולהשתקע בארץ ישראל. נפשו של הרב נכספה לקדושתה של הארץ והוא השתוקק לעשות בה את אחרית ימיו. אולם מאידך ידע את גודל האחריות הרובצת על שכמו כמי שגורלה של יהדות מרוקו תושפע במידה מכרעת מהחלטתו. לפיכך

הספר 'קדוש וברוך' מתולדותיו של רבינו שה"ל נינו רבי רפאל ברוך טולידאנו שליט"א

לא אבה לקבל את ההכרעה על דעת עצמו והציגה בפני ה'חזון איש'. מששמע החזון"א וביד אודות מפעליו ותפקידיו הציבוריים בקרב יהדות מרוקו, הכריע כי טרם הגיע הזמן: 'עליך לשוב למרוקו!' — פסק ה'חזון איש', והרב קיבל את הכרעתו בלא עוררין.

"במהלך ביקורו של הרב בארץ ישראל, נסתלק ה'חזון איש' בט"ו בחשוון שנת תשי"ד. אמר שזכה להשתתף באשכנחיה דרכי וללוחות את גאון ישראל למנוחתו האחרונה. ולא נחה דעתו עד שקרע אחר מיטתו קריעה גמורה וגילה ליכור כתלמיד

ממה שענה הרב מקודם לרבי יעקב, וכך באותו נוסח השבתי על השאלות של רבי משה צביון, שהיה מרוצה, והודיע לרב שמקבל אותי לישיבה. לא אוכל לתאר את השמחה כשרבי משה הודיע את הדבר לרב. חשתי בשעת מעשה, כאילו ואני בנו יחידו. אבל לאחר מכן התברר לי, שעשה כן למאות בחורים וילדים. והוא אביהם הרוחני והגשמי, וכך גידל גליונות של תלמידי חכמים מפלגים, שהקימו משפחות לתפארת.

"כל הקנן הרוחני שייך למור"ר רבי ברוך זי"ע. לא אוכל לתאר האין רומם אותו. כשאני מורתי ע"ה באה אליו, אמר לה: 'אשריך, אשריך, איזה כבוד גדול הבן שלך עושה לי! אמי שהחזיקתו לגדול הדור, היתה כל כך מאושרת. כשתורה הביתה, היא קרנה מאושר, רבי ברוך אומר לי שאתה עושה לו כבוד', איזה שמחה. הוא ליווה אותנו בכל התקופה. ובסך הכל התגורר בארה"ק כבני ברק רק שש שנים. ואני לא הייתי 'בן יחיד', כמוני היו עוד עשרות נערים שקורבם לתורה, ורק אודותיו גדלו פאר והמה גדולי תורה והוראה."

באיה שנה עלה הרב לארץ הקודש?

"אל העיר בני ברק הגיע הרב בשלהי שנת תשכ"ד, היה זה לקראת שבת פרשת 'כי תבוא'. בעובדה זו מצא רבינו רמז לכך שעליו לקבוע לעצמו מקום מושב בארץ ישראל בעיר בני ברק ובכך 'לבוא' אל הארץ באופן סופי."

מה הבהונה באופן סופי?

"הוא התכוון לעלות לארץ ישראל מקודם. בקיץ, חודש אב, דשנת תשי"ג, הגיע הרב טולידאנו לארץ ישראל, וסייר בה לאורכה ולרוחבה. עז היה חשקו להכיר מקורב את תנאי חייהם של העולים שבאו אז ממרוקו, להכיר את התבנית הרוחנית של חיי ארץ הקודש ולעמוד על תנאי חינוכם של תלמידי עליית הנוער."

הוראת מרן של ה'חזון איש' לרבינו

ממשיך ראש מוסדות ישיבת אומ"ר הגר"מ שליט"א בנועם שידו המרתק: "את חודשי שהותו בארץ ישראל בשנת תשי"ג, הקדיש הרב גם לביקורים בבתיים של גדולי ישראל. אחד מהביקורים הבלתי נשכחים היה במעונו של ה'חזון איש'. בין שני הצדדים נקשרה שיחה עמוקה שהתמסכה שעה ארוכה. ביטוי למידת ההערכה שרחש מרן ה'חזון איש' כלפי הרב טולידאנו, ניתן לראות בכך שעם סיומו של אותו ביקור, ליווה מרן ה'חזון איש' את רבינו עד לפתח הבית. מאוחר יותר התבטא באוני תלמידו רבי דוד פונקל זצ"ל, כי 'מהרב הוה שופעת יראת שמים טהורה'. בהודמנות אחרת התבטא ה'חזון איש' ואמר: 'הוא עתיד להתיר את עטרת יהדות ספרד ליושנה!'

"אגב, גם לרבינו הציעו כמה פעמים

לארה"ק, היה מור אבי זצ"ל לוקח אותי בכל שבת קודש אהה"צ לבית הכנסת של רבינו, עולי משה, והיה עורך כעין 'טיש' שם השתתפו כחמישים איש, שרנו זמירות והשמיע לנו דברי תורה ומוסר. באותם 'טישים' זכיתי לישב לצדו, כשאבי זצ"ל יושב לימינו מצד השני, וכך התמלאנו באותם ימים בחיות דקדושה."

המונים חבים לו את חייהם הרוחניים

ממשיך רבי מרדכי שליט"א, אספר על הקשר האישי עם מורו ורבו זי"ע: "כשעברנו להתגורר בעיה"ק ירושלים, צוה אותי מור אבי זצ"ל להיות בקשר עם רבי ברוך טולידאנו [כן מכנים אותו תלמידיו בערגה והדרת כבוד] ושיחפש עבורי ישיבה. באותם ימים הייתי בחור צעיר, והייתי צריך להיכנס בישיבה, באתי לרבינו, ואמרתי לו שאני מחפש ישיבה ללמוד בה תורה. הוא התיישב לכתוב עבורי מכתב 'המלצה' ושלח אותי לישיבה מסוימת בירושלים. קמתי ונסעתי את כל הדרך. אך משהגעתי לשם, אמרו לי כי הירשום הסתיים כבר לפני חודשים, ואינם יכולים לקבל עוד בחורים.

"יחזרתי לרבינו וספירתי לו מה שאמרו לי בישיבה בירושלים, התבונן כמה דקות, ולאחר מכן הציע לי שאנכם ללמוד בישיבת 'תפארת ציון' בבני ברק. הוא לבש את מעילו וביקש שאתלוה אליו, וכך הלך עמי רגלית כנחת דרך אורחה, הוא היה גר באותם ימים ברחוב סעדיה גאון והלך עד הישיבה.

"משהגענו לביתו של ראש הישיבה, הגאון רבי יעקב שניידמן, קם מלא קומתו וקיבלו בשמחה, תוך שמתעניין על טרחתו של הרב: למה כבודו בא, היינו מגיעים אליו? מדוע התאמץ והגיע? והשיב באתי להכניס את החבור החשוב הזה לישיבה. אמר לי רבי יעקב שצריכים לבחון אותו. והתעניין על המסכתא שהנני לומד, אמרתי לו בבא קמא. והחל לבחון אותי. רבינו הרגיש שלא הייתי מוכן למבחן, החל לענות התשובות במקומי, בניגון ערב: 'לא הרי האש כהרי הבור', וכו', וכך ענה על כל התשובות. רבי יעקב הבין את הענין, אמר לו, שעתה צריך לילך לראש הישיבה השני, הגאון רבי משה צביון להיבחן, ואם יידע את הדברים על בוריים, יוכל להתקבל. רבינו התעניין למקום מגוריו של הרב צביון, ברחוב חזון איש 5, ולאחד שנפרד ממנו לשלום, פנה מיד רגלית לביתו של הרב צביון, כדי שיבחן אותי.

"לאחר הליכה רגלית, התייצבנו בביתו של רבי משה צביון, שגם התפלא לבואו של הרב בעצרי היום, ללא כל הודעה מוקדמת, הזמין אותנו פנימה, וכיכד מאד את הרב, ולאחר שאמר לו הרב, כי רבי יעקב שניידמן ביקש שיבחן אותי, החל לבחון אותי באותם שאלות ששאל רבי יעקב. והתשובות עדיין ניגנו לי באוזני

”המשגיח רבי שלמה וולבה זצ”ל הספיד את רבינו, והזכיר את תפילת מנחה של יום חול שהתפלל רבינו בישיבה. באותה תפילה, הבחין כיצד זולגים נהרות של דמע מעיניו הקדושות תוך כדי תפילת שמונה עשרה. לאחר מעשה התברר לו כי כך נראית היתה תמיד כל תפילה של הצדיק

המדורש. כלום יעלה על הדעת שאפסיד תפילה ולימוד בבית הכנסת רק משום שמעט גשם יורד בחורף?!

”זכורני בתקופות בהן מטר דרשה קבועה מדי שבת בבית הכנסת הספרדי-המרכזי של עולי משהו בבני ברק, לא החמין את הדרשה בשום מקרה, גם כאשר היה עליו לצעוד גלילית בגשם שוטף במשך שעה ארוכה. באחת השבתות הגשומות של השנה אירע שבהגיע רבינו אל בית הכנסת היה רטוב עד לשד עצמותיו, והיה צורך להסיר מעליו את מעילו ומצנפתו ולהושיבו מול התנור שיתחמם ולא יחלה. הוא נעמד באמירת השיעור ללא בגד עליו, הדבר עשה עלי רושם כמה יש להקריב עצמו לתורה. אולם גם קשים אלה לא הגיאו אותו ממנהגו הקבוע: ”חילי נאמן ממלא את המשימה המוטלת עליו גם כאשר מזג האוויר סוער! התבטא ואמר כשעדיין מתנשף מטורח הדרך”.

דבר ה' ביישובי ארה"ק

עם הגיעו לארץ הקודש נרתם רבינו לכל פעילות ציבורית להגדיל תורה ולהאדירה. כמנשניו במקנס כך בארץ ישראל. כל קרשי וכל מכשול לא עמדו בפניו כאשר נחוצה היתה השתדלותו המשימה המוטלת עליו גם כאשר מזג האוויר סוער! התבטא ואמר כשעדיין מתנשף מטורח הדרך”.

מספר חר”ב: של מרן הגר”ע יוסף זצ”ל, אהר”ח הגאון רבי מרדכי שליט”א: ”הרב, על אף גילו המופלג היה מכתב את גלגלי ברחבי הארץ, מעיר לעיר ומכפר לכפר, כדי לשאת מרבורותיו ולהשפיע על הורים לשלוח את ילדיהם לבתי הספר של ”החינוך העצמאי”. הוא לא ויתר לעצמו בעין גילו או מצב בריאותו. כחייל התייצב על משמרתו מיד כאשר נקרא אל הדגל. ”כמעט בכל יום היה פעיל יד לאחים” ויתר הגופים העוסקים בחינוך תורני יוצאים על דלתו ומבקשים ממנו לדרוש בפני ציבורים שונים מבני עדות המזרח הצוירים במושבות, בכפרים ובעיירות הרחוקות ממרכז הארץ. מעולם לא השיב פניהם ריקם. את ההשפעה העצומה שהיתה לו היה מנצל עד תומה. לאחר שנה רצעים מעטים מטורח הדרך היה נעמד ומתחיל לשאת את דבריו בלהט קודש. דבריו כיבושין, בשפה עשירה וקולחת, וברגש נלהב היה מעורר את הציבור ומורומם אותו טפח מעל פני הקרקע. בפרט היה מדבר בפניהם על חשיבות חינוך הילדים ורישומם לבתי אולפנא על טהרת הקודש.

”קשה למצוא ולי ישוב או שכונה אחת שבהם קהילה של יוצאי מרוקו שרבינו לא ביקר היבר בה. הוא ערך שבתות באשדוד, בבאר שבע, בויכור יעקב, בחיפה, בקרית שמונה, בקרית ים, בעכו, באופקים ובנתניה. ברת ובאינספור ערים ומושבים אחרים. לכל מקום הביא את סגנונו הייחודי ואת דבר ה' הבוקע מגורנו ברה”.

במסעות להחזיר עטרת יהדות ספרד

מנצח עד רבי מרדכי, ומנצח: ”למעשה, הוא היה מהראשונים שהחלו בפעילות קירוב בערי השדה במסעותיו, ומי

חלפו כמה שעות והנה בשעת חצות הגיע לאוני מכיוון ביתם של השכנים החדשים קול בכי ונהי. נחודתי לשמוע הבכיות. חששתי כי מי מבני הבית זקק לעזרה דחופה. להפתעתי התברר לי כי הבכיות הן של הידיד החדש המתפלל ”תיקון חצות” בדבקות נפלאה. למחרת מיהרתי לברר מי הוא השכן החדש. או אז נודע לי כי זהו רבה של מקנס, רבי ברוך טולידאנו. את זכר ה”תיקון חצות” הראשון ההוא ששמעתי לא אשכח לעולם. למדתי כיצד נראו אבותינו בשעה שבכו על חורבן בית המקדש!

”בלילות שבת לעיתים היה הרב מתפלל ביישיבת ”חכמי וובלין”, בבית מדרשו של הרב וואנו. הרב וואנו היה מקפיד להושיבו נ”מזרח”. לאחר התפילה היה מורה לתלמידיו כי יקדימו לברך את הגה”צ רבי ברוך בברכת ”שבת שלום” עוד כשרם יברכו אותו עצמו. לאחר שסיימו התלמידים

אין כל פגם ב”שליח” אין זאת אלא שיש פגם ב”משלח”. בוודאי ישנו חסרון כלשהו בישיבה, ומחמת כך שליוותך אינה נחשבת לשליחות מצוה גמורה! אולי אינך יכול להעלות בדעתך את הסיבה לכך, אך חוששני שיש בידי קצה חוט. מנהגם בכל אימת שישנו נער שאינו עומד כראוי בסדרי הישיבה, לשלחו מהישיבה מבלי להביא בחשבון את עתידו ועתיד זרעו אשר עלולים לדרת לטמון כתוצאה מהצעד הזה! אולי משום כך לא עמדה לך זכות המצוה ונתפסת לשלטונות!

”הרב לחץ על הנהלת ורמ” הישיבה באמצעות ה”שליח”, להתחייב בשם הנהלת הישיבה, שמעתה ואילך לא יקלו ראש בהרחקת תלמידים מהישיבה, וימנעו מצעד כזה כל עוד לא הוכח שאין בנמצא ברייה אחרת”.

ראש מוסדות "יבוע אומר", הגאון רבי מרדכי טולידאנו שליט"א במחיצת חותנו, מרן הראש"צ הגאון רבי עובדיה יוסף זצ"ל ולהבדיל ח"ה הגה"צ אהרן שליט"א (צילום: יעקב כהן)

הבכיות בלילות

”נחזור לתקופת שהייתו של רבינו בארץ ישראל, כאשר החליט להתגורר בבני ברק, את מעונו הראשון קבע בדירה ששכר ברחוב הלארץ פינת ברטנורא, בשכונתו של מרן הגאון רבי שמואל הלוי וואנו זצ”ל בבית נכדו רבי גבריאל טולידאנו. לאחר שהתרשם כי בבני ברק ימצא כר לפעילות רוחנית תוך שמצודתו פרוסה על פני ארץ ישראל כולה, בחר להשתקע בעיר זו. אולם גם אז נמנע במשך שנים אחדות מלקנות בית אלא נדד בין דירות שכוורת באומרו כי אדם בעולם הזה צריך להרגיש ארעי. בכלל, רבינו לא השקיע כלל בקרקעות, גם כימי כהונתו במרוקו לא רכש כלום. ואת כל משכורתו הקדיש לתלמוד תורה, לישיבה ולשאר אירגוני צדקה.

ידידות עמוקה נוצרה בין רבינו לבין הרב וואנו, עד כדי כך שבפטירתו רבינו, ספד לו הרב וואנו וזעק מקרול לבו: ”דעו לכם כי איבדתי ידיד!”

”וכך סיפר הגר”ש וואנו בהספדו: ”באחד הימים הגיע לדרו בשכונתי חכם מצפון אפריקה. קיבלתי את פניו בידירות ודרשתי בשלומו, אולם לאחר מכן פנינו איש איש לביתו כאשר אני חוזר לתלמודי.

נעליים חדרות ובנו לא. עתה הגיע תורו של ילדנו... מה לעשות? אין אנו יכולים להרשות לעצמינו רכישת נעליים חדרות לכל בני המשפחה מדי חג!”

”מה בא סיפור זה ללמדנו, כי אותם תלמידים לא ”התארחו” בבתיהם של תושבי העיר ולא אכלו ”ימים” כפי שהיה מקובל בישיבות אשכנז, אלא היו חלק בלתי נפרד מבני הבית — כפשוטו ממש! — עד שהרגישו בנוח לבוא בדרישות למארחיהם. ”הרב היה נאה דורש ונאה מקיים. בעצמו הכניס לביתו מתלמידים אלו, קירב את בני העליה שביניהם אותם נטל תחת חסותו האישית. הוא גידל אותם בביתו כאילו היו ילדיו ממש, וברכות הימים נעשו רבים מהם לרובי קהילות ומבצעי תורה במרוקו, ארצות הברית, צרפת וארץ ישראל”.

”פעם ביקש בנו הגה”צ רבי יוסף זצ”ל ממ”ח הגר”ע יוסף זצ”ל, שיבוא להספיד את אביו, וממ”ח לא חש בטוב, אמר לו רבי יוסף שאביו היה ראוי לכל יסודיותו בכבודו, שכן הוא אמר שהוא מוכן להעניק חצי חלק מהעוה”ב שלו למי שיחזיק את הישיבה שלו במרוקו. וממ”ח שלח אותו להספידו במקומו”.

חשבון הנפש שלא לוותר על כל תלמיד

אספר לכם סיפור מופלא כמה כאב לרבינו על ויתור הלימוד של כל ילד: ”רבינו הושיט עזרה לשד”רים שהגיעו למרוקו לגייס תרומות, והקדיש מקום בביתו לאכסניה ראויה. אולם לעיתים ניצל את ההזדמנות כדי לפעול למען מטרת חשוכות. וכך סיפר לו בנו הגאון רבי יוסף: ”באחד הימים הגיע למקנס שד”ר משיבה מפורסמת בלונדון. מסיבה לא ידועה התנכלו לו השלטונות והוא נעצר על ידי המשטרה מבלי שהיה לו מושג על מה ולמה. רבינו רח נח ולא שקט. הוא הפעיל את קשריו המופיעים ולא חסך בשלמונים עד שעלה בידו לשחרר את האיש.

”בשמותו הרבה על שוכה לקיים מצוות פירון שבוים ועל הצלחו של השד”ר ערך לו הרב סעודת הוריה. עד כדי כך רבתה השמחה של רבינו, עד שביקש לרקוד עמו וקידה של שמחה. בתום השמחה התפרצו הששתתפים לדרכם, ואילו אל השד”ר הזמין רבינו להיכנס לחדרו שברצונו לשוחח עמו ביחידות.

”משכנתו השניים לבדם, סגר רבינו את הדלת ופנה אל השד”ר בשאלה: ”ידיד, הלא בוודאי ידועים לך דברי הגמרא במסכת פסחים (דף ח’ ע”א) ”שלוחי מצוה אינם ניווקין — לא בהליכתן ולא בחזירתן”. זאת הבטחתה של חז”ל הקדושים. אם בכל זאת אירעה לך תקלה והגיעו הדברים עד כדי מאסר, אין זאת אלא שהיה חסרון כלשהו בשלוחי מצוה. מפציר אני בך, אנא, ספר לי ואל תכחד מה הסיבה שגרמה לך שלא עמדה לך הבטחת חז”ל? ”השד”ר האזין לדברים ברצינות רבה, אבל לא יכול היה להעלות בדעתו כל פגם בשליחותו: ”איני יודע, — לא אפילו ברל של רעיון, השיב לרבינו. — אך הרב לא ויתר, ודרש הימנו לגלות לו הייתכן כי הוא שליח מצוה וניווקין? אך הלא אין לו שום מושג. משלא קיבל הרב מענה לשאלתו, פנה אל השד”ר ואמר לו: ”ובכן, ידיד, אם

שגם פעל באותם שנים בדרך זו, היה מורי חמי גאון ישראל, מרן הראשון לציון, רבי עובדיה יוסף צצוקלי, הוא פעל בראשית שנותיו בהרבעת תורה, ממש כפעולותיו של הרב טולדאנו".

היה קשר לרב טולדאנו עם חותנכם הגר"ע יוסף?

"שמעו סיפור מעניין. ביום מן הימים התעניין הרב טולדאנו על מקום מגוריו של מו"ח הגר"ע יוסף. לאחר שבירר את כתובתו, הזמין רכב ונסע לביתו. משהגיע, דפק הרב על דלת ביתו של הגר"ע, ושאל אם יכול לדבר עם הרב עובדיה, הגר"ע שזיהה אותו מיד הזמינו לשבת בפנים הבית, והתיישב מולו. כעבור דקה שאלו הרב טולדאנו: 'מדוע אתה לא קורא להרב עובדיה?' עונה לו הגר"ע: 'הניני, מה כבודו רוצה?' — 'ברצוני לשוחח ולהכיר את הרב עובדיה יוסף'. 'כבודו הנני' — עונה לו הגר"ע, וכך כמה פעמים, עד שהרב טולדאנו שואל אותו: 'אתם המהביר של הספרים בייע אומרי?' — 'כן, ענה לו הגר"ע. הרב טולדאנו לא הפסיק להתפעל: 'אךך צעיר כזה תלמיד חכם! הייתי בטוח שהמדובר ברב זקן...".

'משדוע לו על גאונותו של מו"ח הגר"ע, הפקיד בדין את ספרו 'קיצור שולחן ערוך' עם מנהגי ספרד, כדי שיעבור עליו ויכתוב עליהם את הגהותיו".

הרב"ע הגאון רבי מרדכי שליט"א, מציג בפנינו מכתב שכתב הרב טולדאנו להגר"ע יוסף בשנת תשס"ו, בו מנלה וכותב:

"לכבוד הרח"ג שבדיה יוסף שליט"א, ראש ישיבת 'אור התורה' ירושלים — ישראל, ספרו 'ביעי אדמו' היעני, ובדפדפי את עליו, התענגתי מרוב חריפותו ואגונותו, יח"ד יפצו מעיניו חי צוה, ויזה לאגודלי תורה ולהאדירה... ובניתים הנני תפילה לה' שתוכי לנר הכתבים גדולים ויראים ותחזיק את העטרה לישינה, והנני בכבוד רב ובחוקרה..."

דרשה לאדם בודד הביאה לבניית מקוה

מטפח ברשיהנו הגר"מ טולדאנו שליט"א: "על קירוב הרוחקים של רבינו, אספר מה שסיפר בהספד המגיד-משרים הגר"צ רבי יעקב גלינסקי זצ"ל, לא היה עד בעצמו: היה זה כאשר יצאו לקיים ערב התעוררות במושב מרוחק ליד באר שבע. המשימה לא הייתה קלה שכן מרבית התושבים הוותיקים ביישוב היו פליטי שואה מיצוא איזופה הרוחקים מהתורה ומצוות ולצידם קבוצת עולים ממרוקו שהצטרפו אליהם בשנים האחרונות. החלטת לחלק את המשימה לשניים: הרב גלינסקי ידבר בפני האשכנזים, ואילו הרב טולדאנו יליחם את ליבות המרוקאים...

"דא עקא שהנהג טעה בדרך והשניים הגיעו לעצרת באיתור רב. כאשר בוששו הרבנים מלבוא התייאשו המשתתפים ופרשו איש לביתו. רק שני אנשים נותרו במקום — הרב גלינסקי אמר לרבינו שבילתי ברירה נחזור על עקבותינו לבני-ברק, אך לא איש כרכינו יירעד מכן. מיד בהגיעו החל נושא דברים מעומק הלב, כאילו עומד הוא ונושא את דבריו בפני ציבור ענק. לאחר מכן גישג לשוחח עם שני המשתתפים ונחרד לשמוע כי אין להם מקוה טהרה. מה? שאל רבינו — 'היילה נבנה כאן מקוה' — אמר. הדבר היה נראה קצת דמיוני, אך ללא היסוס נעמד והכריז על מגבית חירום להקמת המקוה. הוא עצמו הודיע כי ירים תרומה בסכום 1000 ל"י ומיד לאחר מכן פנה אל רעהו, רבי יעקב, ושאל: 'נו, כבוד הרב, ואתם — כמה?' "רבי יעקב אמר: 'הבטיחתי שהרב טולדאנו הרים תרומה כה נכבדה, ומיד נעצתי והתחייבתי להרים תרומה באותו

בכנסיה הגדולה החמישית, בחודש אב שנת תשכ"ד, בו נשא רבינו דברים. מימין לשמאל: הגאון רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל; רבינו — הגאון רבי רפאל ברוך טולדאנו זצ"ל; הגאון רבי משה חברוני זצ"ל; כ"ק מרן אדמו"ר ה'אש דת' מאז'ורוב זצ"ל; כ"ק מרן אדמו"ר ה'אמרי חיים' מוויז'ניץ זצ"ל; כ"ק מרן אדמו"ר ה'בית ישראל' מגור זצ"ל. נואם מוה"ר רבי יצחק מאיר לוינ זצ"ל

את נאומו קם כ"ק מרן אדמו"ר ה'בית ישראל' מגור זי"ע ולחץ את ידו בחמימות בברכת "ישר כוח". מכאן ואילך לא נח ולא שקט עד שבעקבות אותו נאום של רבינו הוקם את מפעל 'תורה ויהדות לעם'. הייתה זו רק אחת התוצאות הברוכות הרבות שהיו לדברים. הפעילות הנמרצת שהחלה מאז בעניינם של בני יהדות ספרד נוקפת במידה לא מבוטלת לזכות נאום התביעה הנוקב שהשמיע רבינו באותו היום".

תפילותיו המעוררות

"את התפילות עשינו במחיצת רבינו, מה נאמר ומה נדבר, זה היה מחזה מיוחד לראות תפילותיו המרטיטות, בעמדו בקומה שחוחה ובכניעה גמורה לפני בורא כל עולמים, מי שהתכוון ראה לפניו בבואה נאמנה להוד קדומים. התפילה הייתה 'עבודה' כפשוטה. הוא התכוון לקראתה, עמל במהלכה, ושמה בה כמצוא של רב. כל תפילה נאמרה במתינות ובנעימות ולעיתים קרובות ארכה שעות ארוכות. היה מחלחל בתפילתו עד כי ניכר שנפשו משוטטת בעולמות עליונים ונכספת אל קנה בעבותות אבהו.

את הדרך לתפילה בכוננה עמוקה התווה רבינו עצמו במילים ספורות שכתב בספר 'קיצור שולחן ערוך' שחיבר: "לא ימהר ולא יחטוף, אלא יכוין כל הברכות במיתון ובנעימה, וכשיכירי השם — יזכירו ברוגש האלוקות, שהוא מחיה מתים ואדון המציאות".

"המשגיח רבי שלמה וולבה זצ"ל משיג דשיבת "באר יעקב" הספיד את רבינו, והזכיר את תפילת מנחם של יום חול שהתפלל רבינו בישיבה בביקורו שם. באותה תפילה, הבחין כיצד זולגים נהרות של דמע מעיניו הקדושות תוך כדי תפילת שמונה עשרה. לאחר מעשה התברר לו כי כך נראית היתה תמיד כל תפילה של הדיקן: בהשתפכות הנפש, בדמעות שליש וכרגש עצום, תוך התמסרות מוחלטת לאבא שבשמים ככן המתחטא לפני אביו. וסיים: "תפילתו של רבינו, היוותה בעבורי ספר מוסר חי בעניני תפילה! ומתפילה זו הכיר את הרב טולדאנו".

"זהו היה בסתם ימים של שגרה, מי כבר מדבר על הימים הנוראים. בימים אלו היה כובש פסגות חדשות של התעלות רוחנית. מעיין הדמעות היה נפתח מתחילת התפילה ועד סופה. מי שהביט בפניו הקורנות באותם רגעים יכול היה להבחין כי חש באופן ממשי את מציאות הבורא יתברך".

-
-
-

זכה רבינו להעמיר דורות ישרים מבורכים גדולי תורה ועמלי תורה, יושבי על מדין וראשי ישיבות. זכות מסירותו למען ילדיו ישראל עמדה לו לראות את ילדיו שלו עליהם ומתעלים, צומחים לאילנות גדולים ולמרבוצי תורה בישראל. זכותו הגדול גן עליהן ועל כל ישראל, אמן.

החרדית נהרו למעמד הפתיחה של הכנסיה הגדולה החמישית של אגודת ישראל שנערך בבנייני האומה.

רק חודשים ספורים חלפו מאז בואו של הגה"צ רבי רפאל ברוך לארץ ישראל, וכבר נקרא ליטול חלק במעמד הגדול ולשאת דברים. לאחר מעמד הפתיחה החלה הכנסיה הגדולה במרתון דיונים בנושאים שונים העומדים על סדר יומה של היהדות החרדית בארץ הקודש: המאבק כנגד גזירת גיוס הבנות; המאבק על שמירת השבת — נושא שהיה בבת עינו של רבינו; המאבק כנגד חיטוטי שכמי; המאבק כנגד גיוס בני ישיבות. רבינו חשתתף בדיוני הוועדות השונות אולם חותמו הוטבע באופן מיוחד בדיון שעסק במצב החינוך הטהור".

מציין הגאון רבי מרדכי שליט"א: "בדיון זה נשא רבינו דברים נרגשים שהדהדו מקצה העולם עד קצהו ונחקקו לעד בליבותיהם של כל השומעים. הוא הקים קול זעקה גדולה ומרה על גורלו של הנער הספרדי הנולה לארץ הקודש ודווקא בה נוטש את מורשת אבותיו היראים והשלמים. קריאתו של רבינו טלטלה את הציבור והמריצה אותו לפעול בנושא שער אז לא טופל בשלמות מספקת".

הדיון הפומבי בבעיות החינוך הטהור נערך בראשות גדולי התורה באולם הכינוסים המרכזי בנוכחות קהל אלפים. ליד שולחן הנשיאות ישבו גדולי ומנהיגי הציבור ובהם כ"ק מרן אדמו"ר ה'בית ישראל' מגור; מרן הגאון רבי משה פיינשטיין; כ"ק מרן האדמו"ר מסדיגורה; כ"ק מרן האדמו"ר מנובומנסק; ועוד רבים. כשהגיע תורו של רבינו. את דבריו פתח בזעקה גדולה ומרה, קינה על העושק הרוחני שעשקו החילוניים מעדות המזרח כשמנעו מלידהם חינוך לתורה ויראת שמים: **איך אוכל לעלות אל אבי והנער איננו איתי!**! — — — כך חזר וזעק בקול שבור שהרטיט את ליבות כל השומעים. היתה זאת קריאת כאב פולחת כליות.

בספר 'קדוש וברוך' מוספר: "נאומו של רבי ברוך טולדאנו הכה גלים הרבה מעבר לגבולותיה של הכנסיה הגדולה. כאשר סיים

הסכום, למרות שהייתי משפחה מרובת ילדים ולא היה לי אפילו רבע מזה." "בשלם זה הצטרף אליהם אחד הנוכחים והציע כי מחצית מכספי השילומים אותם הוא מקבל, יוקדשו להקמת המקוה. שמע זאת רבינו ועיניו אורו: 'הנה, כבר אספנו שני שליש מהסכום הנדרש ומעתה לא נותר לנו אלא להשלים את השליש האחרון! מיד ניגשו השניים והתחפזו על דלת ביתו של ראש המועצה המקומית. הלה הופתע לשמוע כי מרבית הסכום נאסף והודיע כי בנסיבות הענין מוכן הוא להשלים את החלק הנוותר. וכך, כבר כבר באותו לילה החלו ההכנות לבניית המקוה. **אכן, על ספור זה התבטא בספר 'קדוש וברוך':**

ברוך — אומר ועשה!! — — — "עוד על מסעותיו עם רבי יעקב גלינסקי, סיפר, כי פעם עם סיום דרשתו, אחז רבינו בידיהם של הילדים שהגיעו עם הוריהם לשמוע את דבריו ופתח בריקוד סוער של שמחה. רבי יעקב העיר לרבינו: 'האם אין כ כך משום בויזן כבוד התורה?' אולם הוא כלל לא הבין מה רוצה רבינו ממנו: 'כיוון כבוד התורה? הלא הילדים הללו הם ספרי תורה חיים! כלום יש כבוד גדול יותר לתורה, כאשר רוקדים עם ספרי התורה יד ביד?!"

הזעקה הפולחת שהדהדה בכל ארץ ישראל

הגאון רבי מרדכי טולדאנו שליט"א, העלה בנועם שיחו מאותן דיומים, בהם השמיע רבינו את הזעקה כננסיה הגדולה החמישית, שהדהדה בכל העולם, והדבר גם מוספר באיובות בספר 'קדוש וברוך', ושם הובאה כל הדרשה' שדרש רבינו מנלה. באדיבות המהביר הרח"ג רבי ברוך טולדאנו שליט"א, דעין קצת פרטים ממעמד זה, וכן השלמנו עובדות שבידיעה מיוחדת זו. תודתי נתנה לו. וכך מוספר שם:

תכונה נרגשת הורגשה בשערי הכניסה לעיר הקודש ירושלים ב"ג אב תשכ"ד. המוני אנשים מסלחה ושמנה של היהדות

סיפר מהימים הנעלים במחיצת רבינו. הגאון רבי מרדכי טולדאנו שליט"א בנועם שיחו